

Erakondade rahastamise kontrolli süsteem on piisav!?

Uks minu juristipraktise suurimaid üllatusi tabas mind nädalapäevad tagasi, kui selgus, et riigikogu valimistel erakonna nimekirjas kandideerijate rahastamine polegi erakonna rahastamine. Ja isegi mitte erakonna varjatud rahastamine. Alljärgneva kirjutise eesmärk ei ole süüdistada konkreetseid isikuid või erakondi. Rohkem kui üks erakond on taolise skeemimisest tulu lõiganud. Hoopis olulisem on mõista, mida taoline seisukoht endaga kaasa toob.

Karistusseadustiku § 402-2 näeb ette karistuse erakonnale tehtava anonüümse, varjatud või juriidilise isiku annetuse vastuvõtmise eest. Eesmärgipäraselt tõlgendades on see norm mõeldud sanktsiooni ähvardusel takistama erakonna ebaseaduslikku rahastamist. Käesoleval juhul taandub küsimus sellele, kas erakonna nimekirjas kandideerija isikliku valimiskampaania kulu on osa erakonna valimiskampaania kuludest või mitte.

Riigikogu valimise seadus on üheselt mõistetav. Seadus kohustab erakonda esitama valimiskampaania rahastamise aruande ja erakonna aruanne peab sisaldama ka erakonna nimekirjas kandideerinud isiku kulutusi, mis on tehtud eraldi erakonna kuludest. Isiklikele valimis-

kampaania kuludele kohaldatakse seejuures erakonna aruande kohta ettenähtut.

Seadus peab järelikult erakonna nimekirjas kandideerinud isiku valimiskampaania kulusid osaks erakonna kuludest. Seega on põhjendamatult eristada erakonna nimekirjas kandideerija varjatud või keelatud rahastamist erakonna ebaseaduslikust rahastamisest. Vastupidine käsitus ei ole kooskõlas seaduse eesmärgiga ja muudab suuresti sisutühjaks Karistusseadustiku § 402-2.

Kui viidatud sätet tõlgendada prokuratuuri pakutud moel, oleks erakonna ebaseaduslik rahastamine lubatud, kui erakonna valimiskampaania kandideerija valimiskampaaniat rahastatakse varjatult, anonüümse või juriidilise isiku poolt.

Selline käsitus muudab keelu erakonda varjatult või anonüümsest rahastada mõttekuks. Riigikohus on korduvalt rõhutanud, et seadust ei tohi tõlgendada viisil, mis muudaks seaduse või selle sätte mõttekuks.

Siinkohal võikski loole punkti panna, kui see ei viitaks suurematele kitsaskohtadele.

Eesti õigusemõistmise läbiajalugu on täis näited, kus hoolimata kasinast tõenduslikust baasist ja haprast õiguslikust alusest on süüdistuse esitaja kriminaalasjas üritanud, pea ees, läbi be-

toonseina joosta. Kui tegemist on aga erakonna rahastamisega, siis õigustatakse tegevusetust väitega, et seadus ei ole täiuslik ja lahendus oleks poliitilise kultuuri tõus. Ainsaks "töövõiduks" võib pidada erakonna Eesti Kristlikud Demokraadid karistamist selle eest, et nad deklareerisid sinisilmselt, et on võtnud laenu isikult, kellelt seadus keelab laenamist.

Mugav ja vastutust vältiv on puggeda õigusnormistiku ebapiisavuse väite taha. Paraku ei napi Eestis mitte õigusnorme, vaid normide mõtestatud rakendamist. Kahetsusväärsest kiiresti oleme naasmas ühiskonda, kus väärtuspõhist tõlgendamist asendab otstarbepärane tõlgendamine. Õiguse kohaldamisel ei peeta määravaks mitte seda, mis on õige ja õiglane, vaid mis on kasulik. Trend on alguse saanud poliitilistest otsustajatest ja jõudnud tasapisi ametnikeni. Riigikogu liige, kes hääletusnupule vajutades isikliku või erakonna kasu tõstab kõrgemale üldisest huvist, kujundab ka sadade ametnike hoiakuid.

On levinud arvamus, et erakonna rahastamisel muutub olukord siis, kui poliitiline kultuur muutub. Poliitiline kultuur ei muutu iseenesest, seda tuleb kujundada ühiskonnas valitsevate väärtushinnangute muutmise kaudu. Kui poliitiline eliit taastoodab JOKK-mentaliteet-

ti, on murranguks vaja survet väljastpoolt.

Kahjuks ei ole võimuteostajate seas kedagi, kellele oleks oluline erakondade läbipaistev rahastamine, kes hoiaks elavana asjakohast debatti ja kujundaks avalikkuse hoiakuid.

Praegu on erakondade varjatud rahastamise vastase võitluse ainsaks eestkõnelejaks Äripäev. Prokuratuur algatab menetluse vaid siis, kui ta peab ajalehes avaldatud kahtlusi kaalukaks. See on võrreldav olukorraga, kui võtta maksuhaldurilt ära õigus omal algatusel kontrollida maksude tasumise õigsust ja panna maksuhaldur töötama vaid ajakirjandusest laekuvate avalduste alusel.

Võib küsida, miks erakonna rahastamise järelevalves peetakse tõhusaks vahendeid, mis maksujärelevalves ei toimi. Vastuse leiab pooleteise aasta vanusest kohtuotsusest, mille kokkuvõtte kõlab: "Erakondade rahastamise kontrolli süsteem ning kontrollorganite pädevus koostoimes on piisav selleks, et jõuda erakondade rahastamise tegelike allikateni."

Justiitsministeeriumis valminud eelnõu erakondade rahastamise korrastamiseks on kindlasti samm õiges suunas. Sarnast eelnõu menetles riigikogu õiguskantsleri initsiatiivil ka aastal 2006, kuid tulemuseta.

Eelnõu nõrgim osa on järelevalveorgani moodustamise põhimõtted ja napid volitused. Loodav kontrolliorgan peaks läbi professionaalse tegevuse, nähtavuse ja usaldusväarsuse muutuma ebaseadusliku rahastamise väljajuurimise veduriks.

Vaid tõhus ja järjekindel järelevalve võib tuua muutusi poliitilises kultuuris. Tuleta meelde, kui palju muutis ärikultuuri Diveci juhtum. Kas Eesti ärikultuur ja maksudistsipliin oleks sellised, kui riigiametid poleks olnud seaduse kaitsel järjekindlad?

Ümbrikupalga maksmine töötajale ei erine varjatud raha maksimisest erakonnale. Poliitilise otsustumehhanismi läbipaistvus ei ole vähem kaitsel vääriv väärtus kui laekuvad maksud. Selle põhitõe eiramise tagajärjeks võib olla rahvavõimu hääletu alistumine rahavõimule.

Eelmisel nädalal kõlas tõsine kahtlustus jäätmekäitluses ja keskkonnainvesteeringute jagamisel toimuva seostest erakonna varjatud rahastamisega. Loodan, et Äripäev ei jää selle uurimisel ükski.

 Kui seadust tõlgendada

prokuratuuri pakutud moel, oleks erakonna ebaseaduslik rahastamine lubatud, kui erakonna valimisni-

mekirjas kandideerija kampaaniat rahastatakse varjatult, anonüümselt või juriidilise isiku poolt.

► Allar Jõks, advokaadibüroo Sorainen nõunik